

Τώρα που περατώθηκε η καταγραφή της ύλης με τους συνεχόμενους Ζ' και Η' τόμους, καταρτισμένους με την κεντρική ιδέα που αναπτύχθηκε από τον πρώτο ήδη τόμο (η οποία, για να το πω συνοπτικά: ήταν να δοθεί η διακίνηση της ελληνικής λογοτεχνίας στα συγκεκριμένα χρόνια (1918-1974) με αυστηρά χρονική ακολουθία) το ζήτημα δεν είναι αν οι όροι αυτοί τηρήθηκαν και στους οκτώ εν τέλει τόμους, ούτε αν δεν τηρήθηκαν απολύτως –διότι προέκυψαν και άλλες ανάγκες που ίσως δεν είχαν προβλεφθεί– αλλά το κατά πόσον, όπως υποσχόμουν, απέδωσα μια εικόνα της ελληνικής λογοτεχνίας που μπορεί να κριθεί ικανοποιητική εν τινι μέτρω. Οίκοθεν νοείται ότι δεν είμαι εκείνος που έχει λόγο επί του προκειμένου. Προφανώς θετική ή αρνητική απάντηση αποκείται στον ούτως ή άλλως επαρκή αναγνώστη, και υποθέτω ότι αρκετοί θα βρεθούν πρόθυμοι να την εκφράσουν, έκαστος *‘κατά τες συνταγές Ελληνοσύρων μάγων καμωμένες’*. Μάλιστα δεν αποκλείω ακόμη και την άποψη ότι οι όροι μου και η ανάπτυξη της ύλης με τον τρόπο που τη διεκπεραίωσα δεν είχαν τις προϋποθέσεις να φέρουν το αποτέλεσμα που ισχυρίστηκα ως δυνατόν. Προς ενίσχυση της αρνητικής αυτής άποψης μπορεί να υποστηριχθεί ότι η ιδέα μιας τέτοιας συγκρότησης *Ιστορίας της λογοτεχνίας* πρώτη φορά επιχειρείται και αυτό είναι ένας σοβαρός λόγος να σκεφθούμε μήπως η “πρωτοτυπία” της δεν ήταν παρά απλή απερισκεψία. Εκδοχή που οδηγεί μοιραία στο να θεωρηθεί το έργο ανωφελές, τουλάχιστον ως προς αυτό το σκέλος.

Τον αναγνώστη, που η άρνησή του φτάνει έως αυτό το σημείο, εκτιμώ και σέβομαι (ιγνώμες, καρδιές, όσοι Έλληνες) που έλεγε ο Παλαμιάς), όμως ο διάλογος με τόσο απόλυτη άρνηση δεν είναι δυνατός.

Πάντως νομίζω ότι ακόμη και μια τόσο κατηγορηματικά αρνητική γνώμη δεν μπορεί να μην αναγνωρίσει τη χρηστική αξία μιας σχετικά επιμελούς κατάθεσης βιβλιογραφικής ύλης, με μια σχεδίαση που διευκολύνει την έκθεση ενός ετεροβαρούς λογοτεχνικού υλικού, χωρίς ηθελημένες αποσιωπήσεις. Ως απόδοση μιας εικόνας της ελληνικής λογοτεχνίας, σε μέσους όρους, που σχηματίζει ένας ‘θεατής’, ‘συνδοιπόρος’ με τους συγγραφείς στα χρόνια που η λογοτεχνία: εμφανίζεται και σχολιάζεται. Μία συγ-χρονική ανάγνωσή της.

Ισχυρίζομαι ότι μια άποψη που επιμένει στη διαχρονία παραγνωρίζει το στοιχείο του “ιστορικού γίνεσθαι”. Για να μην προσφύγομε στις θεωρίες και πελαγώσομε, θα δώσω ένα παράδειγμα:

Ένας παλιός αναγνώστης διάβαζε τη *Στροφή* του Σεφέρη το 1931, έτος της έκδοσής της, το *Μυθιστόρημα* το 1935, το *Ημερολόγιο καταστρώματος* το 1940, το *Ημερολόγιο καταστρώματος*, β' το 1945, την *Κίχλη* το

